

nam, sine dubio loquuntur de actibus per se influentibus (ut sic dicam) seu tendentibus in illum finem, ut ex his quæ diximus satis est manifestum, et ideo actus mere naturales sub illis verbis non comprehendunt.

24. *Ad auctoritates allatas cap. 19, a numero 2 usque ad 6.* — Ex his ergo satis responsum est ad testimonia Scripturæ, Conciliorum et Patrum; nam quæ in aliquibus locis sine limitatione vel declaratione dicere videntur, per alia, in quibus per determinationem et expositionem addunt, interpretanda sunt. Non enim poterant in singulis locis eadem verba repetere, nec necessarium erat; tum quia ex totius doctrinæ serie, et ex testimoniis Scripturæ quæ allegant, id facile poterat intelligi; tum etiam quia loquuntur ad fideles et credentes in Christum, et eos docent quibus viribus et auxiliis vitam æternam veramque justitiam consecuturi sint, et quam gratis eis conferatur gratia qua salvantur. Neque oportet ad singula testimonia in particulari respondere, quia omnium est eadem ratio, et si in nonnullis eorum aliqua superest difficultas, pertinet ad alteram partem testimoniorum, de quibus statim dicemus sequenti capite.

25. *Prædictæ auctoritates nobis potius favent.* — Unde ultimo inferre possumus prædicta testimonia non solum receptam sententiam non expugnare, verum potius confirmare. Nam Patres non frustra neque sine magna causa addunt limitationes illas: *Sicut oportet, ab initio fidei, opus pietatis, justitiæ, vel religionis, vel conducens ad vitam æternam, vel ad salutem, aut remissionem peccatorum, aut denique opus meritorium.* Nam si per hæc omnia solum voluissent excludere ne opus habeat circumstantiam malam, supervacanea profecto fuisset tanta diligentia, et tam accurata et repetita circumscriptio; quia loquendo de actibus simpliciter bonis eo ipso intelligendi erant saltem de actibus nullam habentibus malitiam ex aliqua circumstantia, quia hoc est de ratione operis simpliciter boni, nam malum est ex quocumque defectu. Eo vel maxime quod non tantum loquuntur de actibus bonis, sed etiam illos distinguunt a malis et peccaminosis. Ergo etiam hoc titulo essent superflue omnes illæ declarationes et modificationes actuum bonorum, si nihil aliud dicere voluissent, nisi quod ad actum bonum ex objecto et circumstantiis sit gratia necessaria; ergo sine ullo dubio declarare voluerunt se postulare gratiam ad actus peculiare, ad æternam salutem conferentes. Quod in aliis locis apertissime

declarant, dicentes se loqui de actibus a fide procedentibus, vel per charitatem operante, vel vi sua impetrante. Ergo tacite, vel (ut sic dicam) per argumentum e contrario, vel ab speciali, supponunt opera bona inferioris ordinis et modi posse esse interdum a libero arbitrio sine gratia.

26. *Confirmatur Concilio Tridentino.* — Et inter alia non parum nostram sententiam juvat, quod in sess. 6, canon. 4, dicit Concilium Tridentinum, per opera hominis, quæ vel per humanæ naturæ, vel per legis doctrinam absque gratia fiunt, non posse illum justificari. Nam Concilium supponit talia opera fieri posse, ita ut non sint peccata, alias superflua esset definitio; ergo sentit, licet possint esse bona, non esse ad justificandum sufficientia, et hoc modo directe contradicit Pelagio, contra quem canon ille editus est. Et in eodem sensu dixerat in cap. 8, ideo dici hominem gratis justificari, quia nihil eorum quæ justificationem præcedunt, sive fides, sive opera, justificationem promeretur, ubi probabile est loqui Concilium de toto negotio justificationis ab initio usque ad consummationem ejus. Et nihilominus supponit ante totam justificationem posse præcedere opera, utique bona, nam de malis quis diceret esse meritoria justificationis? Merito ergo asserimus ex mente Conciliorum et Patrum posse dari aliqua talia opera, ante illud auxilium gratiæ, quod Patres requirunt ad singula opera justificationis, vel, quod idem est, ab initio fidei.

CAPUT XXI.

LIBERUM ARBITRIUM SINE AUXILIO NON NISI AD PECCANDUM VALERE, QUO SENSU INTERDUM A CONCILIIIS VEL AUGUSTINO DICATUR?

1. *Satisfit aliis testimoniis allatis cap. 19 a num. 7.* — *Falsa est in rigore illa propositio: Liberum arbitrium de se nihil valet, nisi ad peccandum.* — Superest ut ad alteram partem testimoniorum, quibus in cap. 19, a num. 7 usque ad finem, contra prædictas interpretationes instabatur, respondeamus. Summa vero omnium erat, quia Patres non solum dicunt liberum arbitrium indigere gratia ad bene operandum in singulis actibus, sed etiam affirmant peccare in singulis, si solum et sine auxilio gratiæ relinquatur. Ad quod imprimis dicimus sententiam hanc, liberum arbitrium hominis post lapsum suis viribus relictum non nisi ad peccandum valere, in rigore et pro-

prietate intellectam falsam simpliciter esse, et non posse ab ullo Theologo defendi. Nam eandem affirmavit Michael Baius in 28 assertionem, his verbis: *Liberum arbitrium, sine gratiæ Dei adjutorio, non nisi ad peccandum valet.* Et tamen Pius et Gregorius Pontifices eam simpliciter reprobant, et sub censura sua generali comprehendunt: quia juxta intentionem auctoris in proprietate verborum asserebatur; nec dici potest reprobata esse, eo quod cum aliqua exaggeratione aut censura, quæ aliis scandalum afferre posset, ab auctore proferretur; nam ex tenore verborum constat simpliciter et sine ulla censura contrariæ sententiæ proponi; et nihilominus tanquam falsam et censura dignam cum aliis refutari. Et revera multum favet hæreticis hujus temporis, qui nimiam quamdam et monstrosam corruptionem in humana natura lapsa confingunt; nam inter alia dicunt hominem lapsum et gratia destitutum semper peccare, nihilque agere posse, quod malum moraliter non sit, non solum quia malo fine positive, aut saltem privative, id est, non propter debitum finem operetur, ut quidam Catholici docuerunt (quos ipsi male curiosos vocant), sed etiam propter depravationem naturæ. Quæ tamen nimia depravatio falso conficta est, et nec in Scripturis vel Patribus fundamentum habet, et contra omnem rationem est, ac plane inintelligibilis. Alioqui etiam homo in pura natura eandem haberet depravationem, quod est contra bonitatem naturæ et auctoris ejus. Consecutio autem tenet ex superius dictis, ubi ostendimus non minores esse vires liberi arbitrii in natura lapsa quam in pura, nec in statu et potestate bene vel male operandi inter se differre. Item ex illa assertionem sequitur omnia infidelium opera esse peccata, quod facile hæretici concedunt; imo idem dicunt de homine in statu peccati existente; quam vero utrumque falsum sit supra est ostensum.

2. *Prima expositio juxta quam dicta propositio admitti potest, non tamen universim.* — Cum ergo hæc ita sint, credendum sine dubio est Augustinum et sequaces, in locis allegatis, non fuisse in hoc sensu loquentes, ut quidquid liberum arbitrium sine auxilio gratiæ operatur aut operari potest, eo ipso vere ac proprie peccatum sit. Prima ergo expositio est, ut tale opus dicatur peccatum, non quia veram malitiam moralem habet, sed quia nullum meritum vel utilitatem habet ad vitam æternam, in quo multum a bonitate Christiana deficit, et propter hunc defectum large vocatur peccatum,

quia in hoc æquiparatur peccato. Ita respondent Soto, Vega, Ruard. et Osius supra; quæ expositio non est contemnenda, nam et aliquibus locis adaptari potest, et habet aliquod fundamentum in Augustino dicente: *Impius, etsi bona videatur facere, tamen quia facit sine fide, nec bona vocanda sunt,* Præfat. ad Psalm. 31, in fine; et multa similia habet in locis allegatis hic, et supra cap. 7, tractando de necessitate fidei ad bonos actus morales. Nihilominus, si generatim intelligatur et tanquam adæquata tribuatur, non nobis supra placuit, tractando de actibus infidelium, propter motiva ibi proposita.

3. *Secunda expositio quæ simpliciter sustineri potest.* — Alia ergo expositio ex ibidem dictis desumi potest, opera sine gratia facta non solum inutilia esse ad vitam æternam, sed etiam raro esse omni ex parte bona, et præsertim ex intentione finis, et maxime in infidelibus, et ideo ab Augustino prætermitti in enumeratione et partitione operum liberi arbitrii, quia quæ tam rara sunt et tam parvi momenti, tanquam nulla reputantur. Per hoc tamen non excludit Augustinus quod aliis locis fatetur, posse esse in homine omni gratia carente aliquod opus morale in suo ordine simpliciter bonum; sed quia illud rarum est, et ad disputationem contra Pelagianos nihil refert, illud prætermittit. Unde cum Augustinus, vel alii Patres, ex doctrina ejus, dicunt simpliciter omnia opera liberi arbitrii sine gratia facta esse peccata, intelligunt regulariter loquendo. Quæ responsio sustineri potest, et illustrari his quæ dicto cap. 7 de mente Augustini circa actiones infidelium diximus: et præcipue ex libr. de Perfection. just., cap. 19, et lib. de Spirit. et Litter., cap. 28, ubi ait in homine carente superiori lumine vix inveniri honestum opus ex fine, nam particula *vix* indicat esse rarum, non tamen nullum.

4. *Tertia expositio etiam probatur.* — Tertia expositio esse potest, Patres loqui juxta materiam subjectam, et errorem quem impugnant. Pelagius enim censebat hominem suis viribus posse ita operari, ut et veram justitiam et vitam æternam consequatur. Patres ergo, cum illum impugnant, de homine loquuntur ut tendente ad vitam æternam, et de operibus ejus ut conducentibus ad illum finem, vel ab illo avertentibus, aut retardantibus; et quia hæc non fiunt nisi per opera justitiæ et gratiæ, vel per peccata, ideo non considerant medium inter opera conducentia ad illum finem, et ab illo avertentia. Et ita comparando hæc duo

extrema, dicunt non habere liberum arbitrium de se, nisi peccatum, quia si quid boni operatur in ordine ad illum finem, non suis viribus absque Dei gratia id facere potest. Per hoc autem non intendunt excludere a voluntate humana absolute spectata omne aliud genus operis. Nam etiam adversarii admittunt in voluntate actus indifferentes, quorum ratio non habetur, quia nec conferunt, nec impediunt vitam æternam: idem autem est de bonis operibus mere naturalibus, nam in ordine ad illum finem quasi indifferentia reputantur.

5. *Quarta expositio.* — Adde vero ulterius, quoties Patres distinguunt actiones liberi arbitrii in bonas et malas, et dicunt bonas referendas esse in Deum, malas ipsi libero arbitrio tribuendas; partitionem ita posse accipi, ut sit adæquata, nimirum, si sensus illius sit omnem actionem bonam in Deum tanquam in principalem auctorem esse referendam, malam vero non in Deum, sed in solum liberum arbitrium, quia liberum arbitrium virtutem bene agendi ex Deo habet, ex se autem deficit, juxta illud: *Perditio tua ex te, tantummodo ex me auxilium tuum.* Cum ergo Augustinus ait liberum arbitrium ex se non habere nisi mendacium et peccatum, non ideo dicit, quia homo nihil per naturales vires liberi arbitrii agere possit nisi mendacium et peccatum; sed quia peccandi defectum ex se habet, et non a Deo, qui solum malitiam permittit; quod vero aliquid boni operari valeat, a Deo habet, et non sine auxilio et positiva Dei providentia id facit.

6. *Differentia Concilii Arausicani ab errore Baii.* — Et in hoc est notanda differentia inter canonem 22 Concilii Arausicani, et articulum 28 Michaelis Baii. Concilium enim dixit *Neminem habere de suo nisi mendacium et peccatum*, addendo enim illam particulam *de suo* (quam etiam addidit Augustinus in locis allegatis, et libr. de Perfection. justit., capit. 12), per illam insinuavit se loqui de libero arbitrio per se spectato, et quasi condistinguendo illud a Deo. Et sic dicit a se tantum habere peccatum, quia peccatum, ut peccatum est, non est a Deo, sed a solo homine. Imo etiam quod liberum arbitrium sit defectibile, seu peccandi principium, non habet ex illo quod a Deo recipit, sed ex eo quod habet a se, nempe, quod sit ex nihilo, nam inde habet ut peccare possit, sicut dixit Augustinus 12 de Civitat., capit. 1; et capit. 6 ex professo probat peccatum non habere aliam causam, nisi voluntatem creatam, non quatenus a Deo bona est, sed qua-

tenus ex nihilo facta est. Idemque habet Greg. lib. 25 Moral., cap. 4. Et consequenti ratione, quod liberum arbitrium actu peccet, illi soli tribuitur, non Deo, quia Deus nullo modo est auctor malitiæ, nec vult illam, licet ab homine fieri permittat. Hac ergo ratione dicitur homo non habere de suo nisi mendacium et peccatum; quæ ratio non habet locum in bonis actibus, cujuseumque ordinis sint, ut statim dicemus. At vero Michael Baius alio sensu dixit liberum arbitrium sine gratiæ adjutorio non nisi ad peccandum valere, quia scilicet voluntas humana, etiam per illam bonitatem et libertatem naturalem quam a Deo habet, non potest aliquid boni operari, cum concursu Dei, et ideo abstulit illam particulam *de suo*, et de libero arbitrio simpliciter locutus est. Et hac ratione propositio Baii a Pontificibus rejecta est, etiamsi propositio Concilii sit verissima.

7. *Suadetur primo dicta expositio quarta, ex D. Thoma cum Augustino.* — Ex qua sic intellecta consequenter sequitur, quidquid liberum arbitrium operatur, quod peccatum non sit, non habere illud de suo, sed a Deo, cui principaliter tribuendum est omne bonum. Non oportet tamen hoc universaliter intelligere ex parte boni, et contracte ac limitate ex parte Dei, videlicet, sententiam illam explicando de omni bono actu, tam naturali quam supernaturali, et de Deo per gratiam Christi auxiliante, id enim nunquam ita dixerunt vel explicarunt Patres. Loquendo ergo, ut supponimus, de omni bono, cum partitione accommodata Deo tribuendum est, nam bona opera naturalia tribuuntur Deo ut auctori naturæ, per se loquendo, supernaturalia vero ut auctori gratiæ. Sic D. Thom. in 2, d. 28, q. 1, art. 1, ad 3, explicando locum Augustini, l. 1 contra duas epist. Pelag., c. 3, ubi dicit Deum esse adjutorem ad omne bonum, respondet vel intelligi de bono meritorio, vel, si de bonis naturalibus actibus voluntatis intelligatur, etiam Deum juvare ad illos, *interius operando in ipsa voluntate sicut in qualibet re operatur, et exterius occasiones et auxilia præbendo ad bene agendum, nam sine his omnibus nullus benefacere potest.* Et ita sentit mentem Augustini esse, omnia bona opera esse ex Deo, vel per auxilia naturalis seu generalis providentiæ, si opera sint inferioris ordinis, vel per auxilia gratiæ, si altiora sint.

8. *Secundo ex aliis locis Augustini.* — Quam sententiam aperte satis docuisse videtur Augustinus in epist. 130, ubi agens de Polemone

gentili, qui ex luxurioso continens factus est, non dimissa superstitione gentili, ait nihilominus illam continentiam fuisse donum Dei: *Quid enim superbius (ait) vel ingratius cogitare potest humana recordia, si putaverit, cum carne pulchrum faciat Deus hominem, animo castum ab homine fieri?* In qua comparatione indicat, sicut pulchritudo corporis est donum Dei, ut auctoris naturæ, ita continentiam illam fuisse a Deo ut auctore et provisoro naturæ: unde addit: *Polemo, si, de luxurioso continens factus, ita sciret cujus esset hoc donum, ut eum abjectis superstitionibus gentium pie coleret, non solum continens, sed etiam veraciter sapiens, et salubriter religiosus existeret, quod ei non tantum ad præsentis vitæ honestatem, verum etiam ad futuræ immortalitatem valeret.* Per hæc significans illam continentiam non valuisse Polemoni ad aliquid spiritualis salutis, sed tantum ad hujus vitæ honestatem, ac proinde non fuisse donum Dei tanquam veram gratiam, sed tanquam beneficium naturale generalis providentiæ.

9. *Sicque alibi idem Augustinus.* — *Evasio enervatur.* — *Accedit Concilium Moguntinum.* — Eademque sententiam satis clare docet lib. 4 contra Julian., c. 3, dicens: *Ex quo colligitur etiam ipsa bona opera, quæ faciunt infideles, non ipsorum esse, sed illius qui bene utitur malis.* Quod si quis dicat Augustinum ibi loqui de bonis operibus ex genere, etiamsi non bene fiant, inde a fortiori sumimus argumentum: nam si illa opera quæ simpliciter non sunt bona, sed tantum secundum quid, dicuntur esse opera Dei, quantum ad illud bonitatis quod participant, multo magis si aliquod opus simpliciter bonum a gentili fiat, illud erit Deo tribuendum, et utrumque erit a Deo auctore naturæ majus vel minus beneficium in illo ordine conferente. Eo vel maxime quod Augustinus non negat tale opus posse esse simpliciter bonum in gentili, licet non sit bonum bonitate meritoria et Christiana, ut sæpe dictum est. Denique in hoc videtur dixisse Concilium Moguntinum novissimum in primo decreto fidei: *Hunc Deum conditorem, conservatorem, et gubernatorem esse rerum omnium, in penis et vindictis justum simul et misericordem, in donis liberalem, omnis quidem boni, sed nequaquam mali culpæ auctorem;* ubi aperte loquitur de omni bono, tam naturæ quam gratiæ, et de Deo ut gubernatore in utroque ordine, ac subinde singula bona esse a Deo gubernante naturam, vel in ordine ad connaturale bonum, vel in ordine ad super-

naturale, servata uniuscujusque boni proportionem. Hoc ergo modo, quando Patres dicunt hominem de se nihil posse per liberum arbitrium, nisi peccatum, nam omne bonum a Deo habet, non ideo significant arbitrium sine vera gratia Christi nullum bonum actum agere posse, sed significant non ita illum habere a se sicut peccatum: quia illum habent ex Dei beneficio non tantum creatis naturam, vel docentis per creaturas, ut dicebat Pelagius, sed etiam in particulari omnia providentis, et interius etiam operantis, saltem per generalem concursum, quod negabat Pelagius. Hæc ergo interpretatio, licet non possit ad singula testimonia accommodari, quia sæpe Patres loquuntur de propria dependentia a Deo, ut operante per auxilia supernaturalia gratiæ, nihilominus habet locum in aliis, ubi generalius loquuntur. Præsertim vero accommodatur optime hæc interpretatio ad loca Augustini, ex quibus notavimus potuisse desumi canonem 22 Concilii Arausicani, scilicet tract. 5 in Joan., Prol. de Doct. Christ., Exposit. in Psal. 142, et serm. 13 de Verb. Apost.

10. *Ultima expositio est de libero arbitrio ex se malo, id est, naturaliter inconstante in bono.* — *Suadetur ex Concilio Arausicano.* — Ultimo occurrit addendum divisionem illam voluntatis in bonam bonitate supernaturali, et malam simpliciter, aliquando tradi potius de ipsa potentia liberi arbitrii, seu de ipso homine, quam de actibus voluntatis, et sic esse adæquatam loquendo de lege, et secundum statutam Dei providentiam; omnis enim voluntas aut est bona per gratiam, aut mala, si careat gratia. Nam quia nunc voluntas instituta est, ut Deo per gratiam et virtutes infusas uniatur, non potest esse simpliciter bona, si illis virtutibus careat, quia bonum ex integra causa, et quia non potest carere gratia et virtutibus, nisi voluntarie, vel voluntate propria, vel saltem primi parentis; ideo non potest fieri quin illa carentia in ea peccatum sit, et consequenter in eo statu voluntas sit mala. Et ita loquendo de voluntate ipsa, non est medium inter voluntatem bonam, utique bonitate gratiæ et supernaturali, et voluntatem malam simpliciter, sive malitia opposita bonitati supernaturali, sive etiam naturali. Atque ita in ipsa potentia est illa divisio adæquata, licet in actu ejus non sit, nam inter actum bonum meritorie, et actum malum simpliciter seu peccatum, datur medium, nimirum actus bonus non meritorius gratiæ, et alii volunt dari etiam actum indifferentem. Hinc